

Bibliografia utworów Heinricha von Kleista przełożonych na język polski

Zbliżająca się 175 rocznica zgonu Heinricha von Kleista skłania do zajęcia się nim również w kontekście polskim. Przez dłuższy czas, podobnie jak w swej ojczyźnie, należał i u nas do pisarzy mało znanych. Ale w miarę upływu czasu jego autorska ranga zaczęła wzrastać, a przekłady jego utworów obejmowały coraz to nowe tytuły. Nie próbowano jednakże dotychczas zestawić ich w sposób uporządkowany, który pozwoliłby wyciągnąć uogólniające wnioski o recepcji twórczości Kleista w Polsce. Bibliografia Marii Wrzeciono pt. "Literatura niemiecka w Polsce (1945-1958)" podaje na str.87 tylko jeden spolszczony tytuł tego pisarza, a mianowicie "Rozbity dzban" w dwóch wersjach: Zbigniewa Krawczykowskiego (1953) i Józefa Mirskiego (1957). Tymczasem kiedy wyjdziemy za wąski wycinek lat 1945-1958, okaże się, że lista zapomnianych, bądź podjętych w ostatnim czasie przekładów tytułów poety jest wcale pokaźna. W przedłożonej bibliografii starano się ująć wszystkie translacje dzieł Kleista, układając je chronologicznie,

uwzględniając również tłumaczenia zaginione lub pozosta-
jące w rękopisach. Niniejsze zestawienie powinno pomóc
w ustaleniu zasięgu recepcji pisarstwa Kleista w Polsce,
a zarazem stać się wkładem w lepsze poznanie pozycji, ja-
ką niemiecki poeta zdołał osiągnąć u najbliższych sąsia-
dów Niemiec.

II

1. Miłość i nieufność. Rys do historii wybicia się na
wolność wyspy San Domingo (Die Verlobung in St. Domingo).
Translator nieznan. Być może był nim dziennikarz i poe-
ta Bruno Kiciński.

Druk: Tygodnik Polski 1819 t. IV nr 40 s.10-24; nr 41
s.29-45.

2. Kasia z Bełzca, czyli Jasnowidząca (Das Kätschen
von Heilbronn). Dramat w 6 oddziałach z prologiem, podług
Kleista przez Holbeina napisany, przez Xaw/erego/ Błot-
nickiego przerobiony.

Manuskrypt in 8° ss.118, Biblioteka PAN im. Ossolińskich
we Wrocławiu, syg. 10089/I. Jest to druga wersja przekła-
du z 1853 r. Pierwsza z 1826 r. nieznan. Wymieniony ręk-
opis W. Hahn uważał za zaginiony; por. tenże, O dwóch
przeróbkach polskich "Kätschen von Heilbronn" Henryka
Kleista, Pamiętnik Literacki 1935 z. 3-4 s.340-342. Sztu-
ka ta w przeróbce Błotnickiego była wystawiana w Teatrze
Polskim we Lwowie w 1826 i 1853 r.

3. Margrabina z O. (Die Marquise von O...).

Translator i druk nieznan. O przekładzie tym wzmiankuje
T. Jeske-Choiński, w: Dramat niemiecki w XIX wieku. Stu-
dium historyczno-literackie, Biblioteka Warszawska 1882/83;
nadbitka, Warszawa 1883 s.41.

4. Historia o Kasi z Heilbronu a hrabię Fryderyku,
zwanego Walter ze Stralenbergu. Zabawiająca historia z
pośredniego wieku (Das Kätschen von Heilbronn).

Translator nieznany. Być może był nim wydawca Victor Wichura. Tłumacz dokonał przeróbki dramatu na prymitywną opowiastkę, posługiwał się przy tym haniebną polszczyzną, pełną germanizmów. Należy ona do bibliograficznych rzadkości. Jeden egzemplarz posiada biblioteka Jagiellońska w Krakowie, sygn. 58402/I.

Druk: Raciborz 1860 ss.55.

5. Trzęsienie ziemi w Chile (Erdbeben in Chili).

Translator: Karol Irzykowski. Przekładu tego nie podpisał. Druk: Tydzień, Dodatek Literacko-Naukowy Kuriera Lwowskiego 1902 nr 21 s.329-331, nr 22 s.342-344, nr 23 s.361-363.

6. O teatrze marjonetek (Über das Marionettentheater).

Translator: Y. Rz. Kryptonim nie rozwiązany. J.I. Sztaydynger mniemał, że był nim Wincenty Rzymowski, ale ten zaprzeczył temu.

Druk: Chimera 1904 t. IV s.32-40.

7. Podręcznik żurnalistyki francuskiej (Lehrbuch der französischen Journalistik).

Translator: Józef Grycz.

Druk: Głos Narodu. Wydanie Poranne 1917 nr 42 s.1-2.

8. Trzęsienie ziemi w Chile (Erdbeben in Chili).

Translator: Karol Irzykowski.

Druk: Robotnik 1922 nr 186, 187, 188, 189, 190. Wersja ta posiada nieznaczne, stylistyczne odchylenia od ogłoszonej przez Irzykowskiego w 1902 r. Por., poz.5.

9. Święta Cecylia, czyli potęga muzyki. Tragedia. (Die heilige Cäcilie oder die Gewalt der Musik. Eine Legende).

Translacja: Karol Irzykowski.

Druk: Robotnik 1923 nr 223, 224, 225.

10. O teatrze marjonetek (Über das Marionettentheater).
Translator: Józef Mirski (właściwe nazwisko Józef Kretz).
Druk: Życie Teatru. Tygodnik poświęcony polskiej kulturze
teatralnej 1924 nr 39 s.265-266, nr 39 s.275-277, nr 40
s.283-284.

11. Zaręczyny na San Domingo (Die Verlobung in St.
Domingo).

Translator: Józef Mirski.

Druk: Przegląd Warszawski 1924 nr 29 s.210-219, nr 30
s.344-363.

12. Święta Cecylia, czyli cud muzyki (Die heilige
Cäcilie oder die Gewalt der Musik). Słuchowisko radiowe
według noweli H. Kleista.

Przełożył i przerobił na słuchowisko radiowe: Gustaw Bo-
lesław Baumfeld.

Druk: Poznań 1930 ss.16.

13. Wyjątek z Pentezylei (Die Ausnahme aus Penthe-
silea).

Translator: Witold Hulewicz.

Druk: Gazeta Literacka 1934 nr 5 s.69-70.

14. Książę Hamburgu (Prinz Friedrich von Homburg).

Translator: Jan Izydor Sztudynger.

Druk: Droga 1936 nr 4,5,6.

15. Kasia z Heilbronn (Das Kättchen von Heilbronn).

Translator: Jan Izydor Sztudynger. Przedkład pozostawał
w rękopisie, który we wrześniu 1939 r. w Poznaniu zaginął.

Informacja: Anna Sztudynger-Kaliszewicz, list z dn. 23.
X.1983 r.; wzmianka W. Natansona, w: H. von Kleiste auf
polnischen Bühnen, Wöchentliche Rundschau 1961 nr 46 s.12-
-14.

16. Penthesileia. Tragedia (Penthesilea).

Translator: Witold Hulewicz. Wstęp pt. Rzecz o Penthesilei
napisał Zygmunt Falkowski.

Druk: Lwów 1938 ss.195.

17. Rozbity dzban. Komedia (Der zerbrochene Krug).
Translator: Zbigniew Krawczykowski.

Druk: Warszawa 1953 ss.153.

18. Szekspir zdobywca (Shakespeare)

Translator nie ustalony.

Druk: Teatr 1953 nr 16 s.27.

19. Rozbity dzban (Der zerbrochene Krug).

Translator: Józef Mirski. Opracował i wstępem poprzedził
Mieczysław Urbanowicz.

Druk: Wrocław-Kraków 1957 ss.178. Biblioteka Narodowa
Seria II Nr 109.

20. Dzieła wybrane (Die Gewählte Werke). Opracowała
Helena Kahanowa. Wstęp Zdzisław Żygulski.

Translator: Zbigniew Krawczykowski, Rozbity dzban (Der
zerbrochene Krug): Witold Hulewicz, Pentesilea; Jan Izydor
Sztudynger, Książę Homburgu (Prinz Friedrich von
Homburg); Edyta Sicińska, Michał Kohlhaas. Ze starych
kronik (Michael Kohlhaas. Aus einer alten Chronik), Mar-
kiza O. (Marquise von O.), Trzęsienie ziemi w Chile (Das
Erdbeben in Chili), Zaręczyny na San Domingo (Die Verlo-
bung in St. Domingo), Znajda (Der Findling), Pojedynek
(Der Zweikampf); Helena Kahanowa, Listy i Sprawozdanie
Stimminga z gospody "Pod nowym dzbanem" (Briefe und Stim-
mings Bericht aus dem Wirthaus "Unter dem neuen Krug").

Druk: Warszawa 1960 ss.687.

21. Dramaty i nowele (Dramate und Novellen). Wstęp
i komentarz Mieczysław Urbanowicz.

Translatorzy: Witold Hulewicz, Pentesilea; Jan Izydor
Sztudynger, Książę Homburgu (Prinz Friedrich von Homburg);
Edyta Sicińska, Michał Kohlhaas. Ze starych kronik (Micha-
el Kohlhaas. Aus einer alter Chronik), Markiza z O. (Die
Marquise von O.), Trzęsienie ziemi w Chile (Das Erdbeben

in Chili), Zaręczyny na San Domingo (Die Verlobung in St. Domingo).

Druk: Wrocław-Warszawa-Kraków 1969 ss.516. Biblioteka Narodowa Seria II Nr 158.

22. O teatrze marionetek (Über das Marionettentheater).

Translator: Y. Rz. Kryptonim nie rozwiązany, por. poz. 6.

Druk: Teatr Lalek 1970 nr 1 s.5-8.

23. Rybacy i syreny (z Berliner Abendblatt)

Translator: Zenon Rudnicki.

Druk: Odgłosy 1971 nr 31 s.10.

24. Bombowa poczta (Nützliche Erfindungen. Entwurf einer Bombenpost).

Translator: Zenon Rudnicki.

Druk: Odgłosy 1971 nr 31 s.10.

25. Żebraczka z Lokarno (Das Bettelweib von Locarno).

Translator: Emilia Bielicka.

Druk: w tomie pt. Czarny pająk. Opowieści niesamowite z prozy niemieckiej. Wybór, wstęp i noty o autorach Gerard Koziółek. Warszawa 1976 s.67-69.

26. Trzęsienie ziemi w Chile (Das Erdbeben in Chili).

Translator: Edyta Sicińska.

Druk: w tomie pt. Dawna nowela niemieckojęzyczna. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył Gerard Koziółek. Warszawa 1979 t. I. s.135-148.

27. Listy (Die Briefe).

Translacja i wstęp: Wanda Markowska.

Druk: Warszawa 1983 ss.534.

III

Zestawienie utworów Heinricha von Kleista przetłumaczonych na język polski pozwala na wysnucie kilku wniosków natury ogólnej. Pierwszy przekład nastąpił w 1819 r.,

a więc w kilka lat po śmierci poety. Zapewne wybór noweli "Die Verlobung in St. Domingo" nie był przypadkowy. W Polsce jeszcze były żywe wspomnienia, kiedy to patrioci walczący u boku Francji przeciw zaborcom swego kraju, zostali wbrew żywionym przekonaniom i chęci wysłani przez Bonapartego na San Domingo dla stłumienia wybuchłego tam powstania. Recz charakterystyczna, że translator noweli dał jej znamieny podtytuł: "Rys do historii wybicia się na wolność wyspy San Domingo", akcentując tym nie stronę romansową utworu, ale jego narodowowyzwoleńcze aspekty. Obok tej noweli ukazał się prawdopodobnie w tymże czasie nie odnaleziony przekład "Marquise von O."

Oprócz tych utworów zaprezentowano w pierwszej połowie XIX wieku również - tym razem nie czytelnikom, a widzom - dramat "Das Kästchen von Heilbronn". Wystawiono go w Teatrze Polskim we Lwowie dwukrotnie w 1826 i 1853 r., w przeróbce K. F. Błotnickiego według trawestacji dokonanej przez Holbeina. Do tytułu tego powrócono w 1860 r., tym razem przerabiając go na ludową, umoralniającą opowiastkę. Zabiegu tego dokonano w sposób prymitywny, polszczyzną budzącą duże sprzeciwy.

Po dłużej, bo trwającej przeszło czterdzieści lat przerwie, przypomniano Kleista w Polsce w 1904 r. publikując w przekładzie Y. Rz. "Über das Marionettentheater". Wiązało się to z narastającymi w sztuce tendencjami ekspresjonistycznymi, które chętnie nawiązywały do pisarstwa tego poety. Toteż wkrótce poczęły się ukazywać nowe spolszczenia: "Podręcznik żurnalistyki francuskiej" (Lehrbuch der französischen Journalistik), "Das Erdbeben in Chili", "Die heilige Cäcilia oder die Gewalt der Musik" i znów "Über das Marionettentheater", tym razem w nowym przekładzie J. Mirskiego.

W 1930 r. "Die heilige Cäcilie" G. B. Baumfeld przerobił na radiowe słuchowisko, którego tekst został ogłoszony drukiem. Niektóre nowele Kleista tłumaczono dwukrotnie, po parę razy publikowano. Dodajmy, że ostatecznie wszystkie nowele zostały spolszczone i dzięki częstym przedrukom są na ogół dobrze znane. Natomiast jeżeli chodzi o sztuki teatralne, to jedynie trzy z nich doczekały się translacji: "Penthesilea" przez Witolda Hulewicza, "Prinz Friedrich von Homburg" przez Jana Izydora Sztaudyngera (zajął się również tekstem "Das Kästchen von Heilbronn", lecz rękopis przekładu zaginął) oraz "Der zerbrochenen Krug" w dwóch wersjach: Zbigniewa Krawczykowskiego (1953) i Józefa Mirskiego (1957). Brak jest zatem nadal polskiej wersji "Das Kästchen von Heilbronn", "Die Hermannsschlacht", "Die Familie Schroffenstein", "Amphitryon", fragmentów "Robert Guiskard", choć nie brakuje na ich temat szeregu nieraz interesujących i wartościowych rozpraw.

Poważnym wkładem w poznanie nie tylko twórczości, ale i osobowości Kleista w Polsce było spolszczenie obszernego wyboru jego listów, dokonanego przez Wandę Markowską (1983). Warto także nadmienić, że w ostatnich latach przełożono również kilka anegdot, co polskim czytelnikom ukazało Kleista od strony zupełnie dotąd im nieznannej. Nadal wszakże poza możliwością recepcji znajdują się utwory liryczne, wiersze okolicznościowe, pisma polityczne i estetyczne.

Obserwując na zestawieniu przekładów daty ich powstania, zarysowują się w tym procesie dwie fazy. W pierwszej połowie XIX wieku można zauważyć ograniczone ilościowo próby przyswojenia polszczyźnie spuścizny nowelistycznej i teatralnej; w drugiej połowie stulecia widnieje kilkunastuletnia luka; dopiero od początków XX wieku intensyfikuje się zainteresowanie Kleistem, z głównym nasileniem - co zakrawa na paradoks - po drugiej

wojnie światowej, kiedy recepcja literatury niemieckiej natrafiała w Polsce na znaczne trudności. Z czasem ukazały się nawet dwa tomy wyboru pism frankfurckiego literata, a także teatry zaczęły sięgać po jego repertuar. Proces ten przybierał jednakże na sile już przed 1939 r. i mimo ciężkich doświadczeń okupacyjnych nie został zahamowany. Sprawiała to nowoczesność sztuki Kleista, którą wyprzedzał swój czas, nie znajdując przez to u współczesnych uznania, kunszt jego języka, artystyczne walory narracji, dramatyczne spięcia akcji, psychologiczna głębia postaci. Wszystkie te znamiona pisarstwa Kleista obaliły wszelkie zapory i zastrzeżenia wobec literatury niemiecko-pruskiej, czyniąc jego twórczość coraz bardziej znaną i cenioną w Polsce.